

КИРИЛЖИН БИЧИГ РҮҮ ХӨРВҮҮЛЭХ НИЙЛЭГ АЛГОРИТМЫН  
ЭНГИЙН (хувилбаргүй ба ижил хэлбэргүй)  
ЗАЛГАВРУУДЫГ ОНООХ ШҮҮЛТҮҮР<sup>1</sup>  
A Filtering of the ordinary  
(Unvarigated and non-homonimic)  
suffixes regarding a composing algorithm  
for the to-cyrillic operations

Д. Цэрэнпил\*

**[-ааргүй<sup>4</sup>] - Tense-bound terminating Past-negative [TT/Ps-neg.]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

сурга- ааргүй = сургааргүй  
суу- ааргүй = суугааргүй  
хорь- + оогүй = хориогүй

**[-аал<sup>4</sup>] - Derivational Noun-building from Verbs 2 [DR/N-b./V/2]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 1 ) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

сурга- + аал = сургаал  
тур- + аал = тураал

\*Монгол Улсын Их Сургууль, Монгол хэл, соёлын сургууль

<sup>1</sup> Энэ нь өмнө англи хэлээр хэвлүүлсэн “D.Tserenpil, A Composing Algorithm for the To-Cyrillic Operations” (“Кирилжин бичиг рүү хөрвүүлэх нийлэг алгоритм”) – [Acta Mongolica (The Center for Mongol Studies, NUM), t.7 (291), UB., 2007, p.45-60] алгоритмын 3 төрлийн залгаварт (1.энгийн 2.хувилбартай 3.ижил хэлбэртэй) зориулсан шүүлтүүрүүдийн эхнийх нь юм. МУИС-ийн МКС-ийн компьютерийн судалгааны лабораторийн эрхлэгч Др. Ш.Нямбаатай хамтран уг алгоритмын программ хангамжийг хэрэгжүүлэх явцад зарим засвар өөрчлөлт гарсныг өмнө мөн хэвлүүлсэн болно (үз: D.Tserenpil, An Algorithm Describin the Cyrillic Mongolian Orthography of Ts. Damdinsuren; ‘Ц.Дамдинсүрэнгийн 100 жилийн ойд зориулсан олон улсын эрдэм шинжилгээний бага хурал’ – Бээжингийн ИС-ийн Монгол судлалын төв, 2008, 50-69. Зохиогч өмнө нь АНУ-ын судлаач Грег Эк-тэй хамтран кирилжин монголоос уйгаржин монгол руу хөрвүүлэх “Грийсон” хэмээх программ зохиох явцад кирилжин бичгээс хөрвүүлэх задлаг алгоритмын тухай танилцуулж байсныг [D.Tserenpil, Greg R.Eck “Cyrillic Mongolian to Uighuric Mongolian Converter” - Монгол судлал (МУИС.ЭШБ), боть XXI (220), УБ., 2003, х. 94-99; D.Tserenpil, “Grammatical Homofoms for the Stem Recognition Algorithm” - Монгол судлал (МУИС. ЭШБ) боть XXVI (226), УБ., 2006, х. 124-129] дашрамд дурдсу.

**|-аан<sup>4</sup>| - Derivational Noun-building from Verbs 3 [DR/N-b./V/3]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 2) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

зөрөлд- + өөн = зөрөлдөөн

цугла- + аан = цуглаан

**|-аарай<sup>4</sup>| - 2nd-Person-bound terminating 3 (Demand) [PT/P2/3]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

асуу- + аарай = асуугаарай

зууралд- + аарай = зууралдаарай

**|-аасай<sup>4</sup>| - 3rd-Person-bound terminating 2 (Hope) [PT/P3/2]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

арч- + аасай = арчаасай

томор- + оосой = томроосой

**|-вчил|- Derivational Verb-building from Nouns 1 [DR/V-b./N/1]**

Зарим тодорхой үйл биш үндсэнд (үз. LIST 3) залгаж үйл үг бүтээнэ. Зарим тохиолдолд “-вч+ла” нийлэмж байна. Жишээ нь:

амгай + вчил = амгайвчил-

бүдүүн + вчил = бүдүү(н)вчил-

их + вчил = ихэвчил-

мөр + вчил = мөрөвчил-

нарийн + вчил = нарий(н)вчил-

хөнгөн + вчил = хөнгө(н)вчил-

суга + вчил = сугавчил-

түргэн + вчил = түргэ(н)вчил-

түрий + вчил = түрийвчил-

халх + вчил = халхавчил-

Мөн энэ дагавар үйл үгээс үйл үг үүсгэдэг. Иймээс ижил хэлбэртэй залгаврын алгоритмд оруулж болох. Жишээ нь:

барь- + вчил = баривчил-

яар- + вчил = яаравчил-

**|-втар<sup>4</sup>| - Adword modifying Adjectival Diminutive 2 [AM/Adj./Dim./2]**

Тэмдэг нэрийн үндсэнд (үз. LIST 4) залгаж тэмдэг нэрийн бууруу зэрэг үүсгэнэ.

Жишээ нь:

бор + втар = боровтор

ягаан + втар = ягаа(н)втар

**|-гаа<sup>4</sup>| - Derivational Noun-building from Verbs 12 [DR/N-b./V/12]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 5) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

ажилла- гаа = ажиллагаа

батал- гаа = баталгаа

төлөвлө- +гөө = төлөвлөгөө

шинжил- + гээ = шинжилгээ

үйлчил- + гээ = үйлчилгээ

эмчил- + гээ = эмчилгээ

**|-гаан<sup>4</sup>| - Derivational Noun-building from Verbs 13 [DR/N-b./V/13]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 6) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

довтол- + гоон = довтолгоон

хөдөл- гөөн = хөдөлгөөн

**|-галан<sup>4</sup>| - Derivational Noun-building from Verbs 14 [DR/N-b./V/14]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 7) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

баяс- + галан = баясгалан

сэр- + гэлэн = сэргэлэн

ис- + гэлэн = исгэлэн  
 өс- + гөлөн = өсгөлөн  
 өлс- + гөлөн = өлсгөлөн

**|-галз<sup>4</sup>| - Aspect Repetitive action 4 [AS/Rep./4]**

Зарим тодорхой үйл үндэс буюу идэвхгүй язгуурт (үз. LIST 8) залгаж үйл үгийн хэлбэр үүсгэнэ. Жишээ нь:

хар- + галз = харгалз-  
 тат- + галз = татгалз-

**|-гана<sup>4</sup>| - Aspect Repetitive action 5 [AS/Rep./5]**

Зарим тодорхой үйл үндэс буюу идэвхгүй язгуурт (үз. LIST 9) залгаж үйл үгийн хэлбэр үүсгэнэ. Жишээ нь:

бүлт~ + гэнэ = бүлтгэнэ-  
 бөнд~ + гөнө = бөндгөнө-

**|-гна<sup>4</sup>| - Derivational Verb-building from Nouns 3 [DR/V-b./N/3]**

Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 10) залгаж үйл үг бүтээнэ. Жишээ нь:

агсам + гна = агсагна-  
 ваадан + гна = ваадагна-  
 дайсан + гна = дайсагна-  
 зайдан + гна = зайдагна-  
 нандин + гна = нандигна-  
 марзан + гна = марзагна-  
 шалдан + гна = шалдагна-

**|-гтай<sup>3</sup>| - Derivational Noun-building from Nouns 4 [DR/N-b./N/4]**

Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 11) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

+эзэн + гтэй = эзэгтэй  
 хатан + гтай = хатагтай

**|-гтун<sup>2</sup>| - 2nd-Person-bound terminating 5 (Appeal) [PT/P2/5]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

нэгд- гтүн = нэгдэгтүн  
 хадгалуул- гтун = хадгалуулагтун

**|-гч| - Noun determining Adjectival [ND/Adj.]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

төлөөл- + гч = төлөөлөгч  
 сур- + гч = сурагч

**|-гш| - Adword modifying Adverbial 1.2 (Direction 2) [AM/Adv./1.2]**

Зарим тодорхой харьцааны язгуурт (үз. LIST 12) залгаж үйлийн тодотгол харьцааны үг бүтээнэ. Жишээ нь:

дот~ + гш = дотогш  
 гад~ + гш = гадагш

**|-даг<sup>4</sup>| - Noun determining Present Indefinite [ND/Pr./Indef.]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

хариуц- + даг = хариуцдаг  
 амьдар- + даг = амьдардаг

**|-дал<sup>4</sup>| - Derivational Noun-building from Verbs 16 [DR/N-b./V/16]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 13) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

буу- дал = буудал  
 захи- + дал = захидал  
 оё- + дол = оёдол  
 өргө- + дөл = өргөдөл

**|-дас<sup>4</sup>| - Derivational Noun-building from Verbs 17 [DR/N-b./V/17]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 14) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

туна- + дас = тунадас

угаа- + дас = угаадас

**|-дугаар<sup>2</sup>| - Numerals Ordinal 1 [NU/Or/1]**

Тооны нэр ба зарим тодорхой тооны үгийн (үз. LIST 15) дараа залгана. Жишээ нь:

анх + дугаар = анхдугаар

дөч + дүгээр = дөчдүгээр

**|-дуу<sup>2</sup>| - Adword modifying Adjectival Diminutive 3 [AM/Adj./Dim./3]**

Зарим тэмдэг нэрэнд (үз. LIST 16) залгаж бууруу зэрэг үүсгэнэ. Жишээ нь:

улаан + дуу = улаандуу

дугуй + дуу = дугуйдуу

**|-жигна<sup>4</sup>| - Derivational Verb-building from Nouns 6 [DR/V-b./N/6]**

Язгуур үгэнд буюу нэр үндсэнд залгаж үйл үг (LIST 17) үүсгэнэ. Жишээ нь:

бу~ + жигна = бужигна-

сүр~ + жигнэ = сүржигнэ-

**|-зана<sup>4</sup>| - Aspect Temporary action [AS/Temp.]**

бай- + зана = байзна

хүлээ- + зэнэ = хүлээзнэ

хар- + зана = харзана

**|-ла<sup>4</sup>| - Derivational Verb-building from Nouns 8 [DR/V-b./N/8]**

Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 18) залгаж үйл үг бүтээнэ. Жишээ нь:

ор + ло = орло-

морь + ло = морил

**-лаа<sup>4</sup>| - Tense-bound terminating Past 4 (Resent) [TT/Ps./4]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

цуглар- + лаа = цугларлаа

цуцал- + лаа = цуцаллаа

**|-лага<sup>4</sup>| - Derivational Noun-building from Verbs 22 [DR/N-b./V/22]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 19) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

найр- + лага = найрлага

бод- + лого = бодлого

бос- + лого = бослого

унш- + лага = уншлага

**|-лд| - Voice Adversative [VO/Advers.]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 20) залгана. Жишээ нь:

барь- + лд = барилд

мөргө- + лд = мөргөлд

**|-лз| - Aspect Repetitive action 1 [AS/Rep./1]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд буюу идэвхгүй язгуурт (үз. LIST 21) залгаж үйлийн байдал бүтээнэ. Жишээ нь:

балба- + лз = балбалз-

гялба- + лз = гялбалз-

мяр~ + лз = мяралз-

**|-лт| - Derivational Noun-building from Verbs 25 [DR/N-b./V/25]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 22) залгаж нэр үг үүсгэнэ. Жишээ нь:

ял- + лт = ялалт

хамгаал- + лт = хамгаалалт

амж- + лт = амжилт

- биел + лт = биелэлт
- |-лтай<sup>3</sup>** - **Adword determining 4.2 [AD/4.2]**  
Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь: яв- + лтай = явалтай  
тэмц- + лтэй = тэмцэлтэй
- |-лтгүй** - **Adword determining 4.3 [AD/4.3]**  
Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь: уулз- + лтгүй = уулзалтгүй  
хар- + лтгүй = харалтгүй
- |-лхаг<sup>4</sup>** - **Derivational Adjective-building from Nouns 2 [DR/A-b./N/2]**  
Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 23) залгаж тэмдэг нэр үүсгэнэ. Жишээ нь: шар + лхаг = шаралхаг  
эр + лхэг = эрэлхэг
- |-лц** - **Voice Communal [VO/Comm.]**  
Бүх үйл үндсэнд залгаж үйл үгийн хэвийг үүсгэнэ. Жишээ нь: тусла- + лц = туслалц  
барь- + лц = барилц
- |-маажин<sup>4</sup>** - **Verb determining Subordinating 10 (Excluding) [VD/Su./10]**  
Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь: сур- + маажин = сурмаажин  
хүрт- + мээжин = хүртмээжин
- |-маар<sup>4</sup>** - **Adword determining 1 [AD/1]**  
Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь: тэвэр- + мээр = тэвэрмээр  
уулз- + маар = уулзмаар
- |-маг<sup>4</sup>** - **Derivational Adjective-building from Verbs 4 [DR/A-b./V/4]**  
Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 24) залгаж тэмдэг нэр бүтээнэ. Жишээ нь: чад- + маг = чадмаг  
сур- + маг = сурмаг  
холь- + мого = холимог
- |-магц<sup>4</sup>** - **Verb determining Subordinating 3 (Immediately Succeeding) [VD/Su./3]**  
Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь: холь- + могоц = холимогц  
үсэр- + мэгц = үсэрмэгц
- |-мал<sup>4</sup>** - **Derivational Adjective-building from Verbs 5 [DR/A-b./V/5]**  
Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 25) залгаж тэмдэг нэр бүтээнэ. Жишээ нь: барь- + мал = баримал  
нэх- + мэл = нэхмэл  
өргө- + мөл = өргөмөл
- |-мар<sup>4</sup>** - **Derivational Noun-building from Verbs 29 [DR/N-b./V/29]**  
Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 26) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь: хөдөл- + мөр = хөдөлмөр  
үз- + мэр = үзмэр
- |-мгай<sup>3</sup>** - **Derivational Adjective-building from Verbs 6 [DR/A-b./V/6]**  
Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 27) залгаж тэмдэг нэр бүтээнэ. Жишээ нь: чад- + мгай = чадамгай  
сур- + мгай = сурамгай
- |-мгүй** - **Adword determining 4.4.2 [AD/4.4.2]**  
Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь: ид- + мгүй = идэмгүй  
явуул- + мгүй = явууламгүй

**|-мж| - Derivational Noun-building from Verbs 30 [DR/N-b./V/30]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 28) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

сана- + мж = санамж

удирд- + мж = удирдамж

үз- + мж = үзэмж

**|-мсаг<sup>4</sup>| - Derivational Adjective-building from Nouns 3 [DR/A-b./N/3]**

Зарим тодорхой үйл биш үндсэнд (үз. LIST 29) залгаж тэмдэг нэр бүтээнэ. Жишээ нь:

гоё + мсог = гоёмсог

хүүхэн + = хүүхэ(н)мсэг

их + мсэг = ихэмсэг

**|-мт| - Derivational Noun-building from Verbs 32 [DR/N-b./V/32]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 30) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

дар- + мт = дарамт

барь- + мт = баримт

**|-мтгай<sup>4</sup>| - Derivational Adjective-building from Verbs 7 [DR/A-b./V/7]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 31) залгаж тэмдэг нэр бүтээнэ. Жишээ нь:

инээ- + мтгий = инээмтгий

хард- + мтгай = хардамтгай

**|-мхай<sup>4</sup>| - Derivational Adjective-building from Verbs 8 [DR/A-b./V/8]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 32) залгаж тэмдэг нэр бүтээнэ. Жишээ нь:

дэгд- + мхий = дэгдэмхий

март- + мхай = мартамхай

**|-мшиг| - Derivational Noun-building from Verbs 33 [DR/N-b./V/33]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 33) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

гут- + мшиг = гутамшиг

гайх- + мшиг = гайхамшиг

**|-нгаа<sup>4</sup>| - Verb determining Subordinating 9 (Seizing an Opportunity) [VD/Su./9]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

ярь- + нгаа = ярингаа

тат- + нгаа = татангаа

**|-нгуй<sup>2</sup>| - Derivational Adjective-building from Verbs 10 [DR/A-b./V/10]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 34) залгаж тэмдэг нэр бүтээнэ. Жишээ нь:

ядар- + нгуй = ядрангуй

үсэр- + нгүй = үсрэнгүй

**|-нгуут<sup>2</sup>| - Verb determining Subordinating 8.1 (Succeeding 1) [VD/Su./8.1]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

хэл- + нгүүт = хэлэнгүүт

уулз- + нгуут = уулзангуут

**|-нцар<sup>4</sup>| - Derivational Noun-building from Nouns 14 [DR/N-b./N/14]**

Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 35) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

ач + нцар = ачинцар

хув + нцар = хуванцар

**|-нтаа<sup>4</sup>| - Numerals Multiplying [NU/Mu.]**

Тооны нэр ба зарим тооны үгэнд (үз. LIST 36) залгана. Жишээ нь:

хоёр + нтоо = хоёронтоо

дөрөв + нтөө = дөрвөнтөө

хэд + нтээ = хэдэнтээ

**[-нтаг<sup>4</sup>] - Derivational Noun-building from Verbs 36 [DR/N-b./V/36]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 37) залгаж нэр үг бүтээнэ. Жишээ нь:

бур- + нтаг = бурантаг

шаа- + нтаг = шаантаг

**[-нхай<sup>3</sup>] - Derivational Adjective-building from Verbs 11 [DR/A-b./V/11]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 38) залгаж тэмдэг нэр бүтээнэ. Жишээ нь:

уйл- нхай = уйланхай

түл- + нхий = түлэнхий

эц- + нхий = эцэнхий

**[-рх] - Derivational Verb-building from Nouns 11 [DR/V-b./N/11]**

Зарим тодорхой нэр үндэс ба тэмдэг үгэнд (үз. LIST 39) залгаж үйл үг бүтээнэ. Жишээ нь:

найз + рх = найзарх-

атаа + рх = атаарх-

сонин + рх = сонирх-

**[-рхаг<sup>4</sup>] - Derivational Adjective-building from Nouns 5 [DR/A-b./N/5]**

Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 40) залгаж тэмдэг нэр бүтээнэ. Жишээ нь:

уул + рхаг = уулархаг

баян + рхаг = бая(н)рхаг

эзэн + рхэг = эзэ(н)рхэг

хөөр + рхөг = хөөрөлдхөг

**[-рхуу<sup>4</sup>] - Derivational Adjective-building from Nouns 6 [DR/A-b./N/6]**

Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 41) залгаж тэмдэг нэр бүтээнэ. Жишээ нь:

хүүхэд + рхүү = хүүхдэрхүү

ёс + рхуу = ёсорхуу

**[-саар<sup>4</sup>] - Verb determining Subordinating 7 (Progressive) [VD/Su./7]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

ор- + соор = орсоор

хувир- + саар = хувирсаар

**[-саг<sup>4</sup>] - Derivational Adjective-building from Nouns 7 [DR/A-b./N/7]**

Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 42) залгаж тэмдэг нэр бүтээнэ. Жишээ нь:

ажил + саг = ажилсаг

мах + саг = махсаг

унаа + саг = унаасаг

**[-сан<sup>4</sup>] - Noun determining Past Indefinite [ND/Ps./Indef.]**

Бүх төрлийн үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

тасал- + сан = тасалсан

түүвэрлэ- сэн = түүвэрлэсэн

**[-сугай<sup>2</sup>] - 1st-Person-bound terminating 2 (Desician) [PT/P1/2]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

тогтоо- + сугай = тогтоосугай

тогт- + сугай = тогтсугай

**[-схий] - Aspect Quick action [AS/Q-act.]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

байзна- + схий = байзнасхий

горьд- + схий = горьдсхий

**[-тай<sup>3</sup>] - Case Comitative [CS/Com.]**

Бүх төрлийн нэр үндсэнд залгана. Энэ нөхцөлтэй гарал нэг тэмдэг нэр үүсгэх дагаврыг энэ алгоритмын хүрээнд нэгтгэн авч үзэх боломжтой. Жишээ нь:

адуу + тай = адуутай

- хөрс + тэй = хөрстэй  
аюул + тай = аюултай
- |-тал<sup>4</sup>| - Verb determining Subordinating 6 (Limiting) [VD/Su./6]**  
Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь: ир- + тэл = иртэл  
утасд- + тал = утасдтал
- |-тан<sup>4</sup>| - Derivational Noun-building from Nouns 17 [DR/N-b./N/17]**  
Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 43) залгаж нэр үг үүсгэнэ. Жишээ нь:  
амь + тан = амьтан  
эрдэм + тэн = эрдэмтэн
- |-тугай<sup>2</sup>| - 3rd-Person-bound terminating 3 (Blessing) [PT/P3/3]**  
Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь: а- + тугай = атугай  
алжаа- + тугай = алжаатугай  
бай- + тугай = байтугай  
манд- + тугай = мандтугай
- |-уу<sup>2</sup>| - Derivational Adjective-building from Verbs 12 [DR/A-b./V/12]**  
Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 44) залгаж тэмдэг нэр үүсгэнэ. Жишээ нь:  
хат- + уу = хатуу  
хөлд- + үү = хөлдүү
- |-ууд<sup>2</sup>| - Plural 1 [PL/1]**  
Бүх нэр үндсэнд (тодорхой тайлал тохиолдлоос бусад) залгана. Жишээ нь:  
ном + ууд = номууд  
оюутан + ууд = оюутанууд  
эхнэр + үүд = эхнэрүүд
- |-уузай<sup>2</sup>| - 2nd-Person-bound terminating 4 (Admonition) [PT/P2/4]**  
Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь: тат- + уузай = татуузай  
ингэ- + үүзэй = ингүүзэй
- |-ууль<sup>2</sup>| - Derivational Noun-building from Verbs 41 [DR/N-b./V/41]**  
Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 45) залгаж нэр үг үүсгэнэ. Жишээ нь:  
сурга- + ууль = сургууль  
сонго- + ууль = сонгууль  
торго- + ууль = торгууль
- |-уун<sup>2</sup>| - Derivational Adjective-building from Verbs 13 [DR/A-b./V/13]**  
Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 46) залгаж тэмдэг нэр үүсгэнэ. Жишээ нь:  
хал- + уун = халуун  
хөш- + үүн = хөшүүн
- |-уут<sup>2</sup>| - Verb determining Subordinating 8.2 (Succeeding 2) [VD/Su./8.2]**  
Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь: яв- + уут = явуут  
ир- үүт = ирүүт
- |-ууштай<sup>2</sup>| - Adword determining 3 [AD/3]**  
Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь: бахарх- + ууштай = бахархууштай  
хэл- + үүштэй = хэлүүштэй
- |-хаар<sup>4</sup>| - Verb determining Subordinating 5 (Intending) [VD/Su./5]**  
Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь: суралц- + хаар = суралцахаар  
хөвөр- + хөөр = хөврөхөөр



**|-хай<sup>4</sup>| хий - Derivational Adjective-building from Verbs 15 [DR/A-b./V/15]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 47) залгаж тэмдэг нэр үүсгэнэ. Жишээ нь:

бутар- + хай = бутархай

тасар- + хай = тасархай

шуур- + хай = шуурхай

**|-хлаар<sup>4</sup>| - Verb determining Subordinating 4 (Logically Succeeding) [VD/Su./4]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

оч- + хлоор = очихлоор

асар- + хлаар = асрахлаар

**|-хуй<sup>2</sup>| - Derivational Noun-building from Verbs 45 [DR/N-b./V/45]**

Үйл үндсэнд залгаж нэр үг үүсгэнэ. Жишээ нь:

хэл- + хүй = хэлэхүй

мэд- + хүй = мэдэхүй

асар- + хуй = асрахуй

сэтгэ- + хүй = сэтгэхүй

сэтгэ- хүй = сэтгэхүй

сэр- + хүй = сэрэхүй

хүрт- + хүй = хүртэхүй

**|-хуйц<sup>2</sup>| - Adword determining 2 [AD/2]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

хүр- + хуйц = хүрэхүйц

тохир- + хуйц = тохирохуйц

**|-хуун<sup>2</sup>|үйлт нэр - Derivational Noun-building from Verbs 46 [DR/N-b./V/46]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 48) залгаж тэмдэг нэр үүсгэнэ. Жишээ нь:

шат- хуун = шатахуун

нэмэгд- хүүн = нэмэгдэхүүн

**|-цгаа<sup>4</sup>| - Aspect Collective action [AS/Col.]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

ярь- + цгаа = ярьцгаа

тасар- + цгаа = тасарцгаа

**|-чин| - Derivational Noun-building from Nouns 21 [DR/N-b./N/21]**

Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 49) залгаж нэр үг үүсгэнэ. Жишээ нь:

ажил + чин = ажилчин

үйлдвэр + чин = үйлдвэрчин

**|-чих| - Aspect Completed action [AS/Comp.]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

ир- + чих = ирчих

төгс- + чих = төгсчих

**|-чил| - Derivational Verb-building from Nouns 17 [DR/V-b./N/17]**

Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 50) залгаж үйл үг үүсгэнэ. Жишээ нь:

хятад + чил = хятадчил-

хялбар + чил = хялбарчил

**|-чууд<sup>2</sup>| - Plural 2.1 [PL/2.1]**

Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 51) залгаж нэр үгийн олон тооны хэлбэр үүсгэнэ.

Жишээ нь:

япон + чууд = япончууд

залуу + чууд = залуучууд

**|-чуул<sup>2</sup>| - Plural 2.2 [PL/2.2]**

Зарим тодорхой үйл үндсэнд (үз. LIST 52) залгаж тэмдэг нэр үүсгэнэ. Жишээ нь:

том + чуул = томчуул

бүсгүй + чүүл = чүүл

**|-шаа<sup>4</sup>| - Derivational Verb-building from Nouns 19 [DR/V-b./N/19]**

Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 53) залгаж үйл үг үүсгэнэ. Жишээ нь:

төвөг + шөө = төвөгшөө-

тээр + шээ = тээршээх

**|-шир| - Derivational Verb-building from Nouns 20 [DR/V-b./N/20]**

Зарим тодорхой нэр үндсэнд (үз. LIST 54) залгаж үйл үг үүсгэнэ. Жишээ нь:

тайван + шир = тайвшир-

туйл + шир = туйлшир-

**|-шгүй| - Adword determining 4.1 [AD/4.1]**

Бүх үйл үндсэнд залгана. Жишээ нь:

бүт- + шгүй = бүтэшгүй

бар- + шгүй = баршгүй

**A FILTERING OF THE ORDINARY  
(UNVARIGATED AND NON-HOMONIMIC)  
SUFFIXES REGARDING A COMPOSING ALGORITHM  
FOR THE TO-CYRILLIC OPERATIONS**

This is the first of the three supplements as filters for the Composing Algorithm regarding the To-Cyrillic Operations published in the volume 7 (291) of the 'Acta Mongolica' series issued by the Center for Mongol Studies of the National University of Mongolia, in the pages 45-60.

The other two filters for the varigated and homonymic suffixes are to be published next. The revised version of the algorithm is presented at the Beijing University conference dedicated to the academician Ts.Damdinsuren in October, 2008. The algorithm is being implemented to processing at the Computational Research Center, Mathematic Computer School, NUM with Doctor Sh.Nyambaa.